

O VIZIUNE ASUPRA SISTEMULUI DE VALORI

Aliona AFANAS

Institutul de Științe ale Educației

L'article présente une vision sur les valeurs des professeurs de notre République, qui ont participé à la formation continue. On propose un questionnaire qui a été appliqué sur un échantillon formé de 119 professeurs. Ce qu'il est important c'est qu'on accorde à place importante l'activité d'une classe, qui a le but de promouvoir différentes valeurs.

Astăzi, când vorbim despre valori, prima întrebare care se impune este ce înseamnă *valoare* și ce înțelegem prin *valoare educațională*, deoarece vorbim despre sistemul educațional. Unii autori consideră că „valorile nu se manifestă la modul general, ci primesc consistență în diferite cadre particulare” [1, p.127]. Cercetătorul V. Pâslaru definește valoarea ca fiind „ceea ce comportă iminent materiile predate-învățate, aceasta putând fi transmisă prin efort intelectual, afectiv și psihomotor celui educat [2, p.104]. N. Vicol consideră că în promovarea valorilor un rol deosebit îl are comunicarea ce determină riguros organizarea și viața fiecărei societăți [3, p.12-13]. Totuși, am încercat să sistematizăm și să clasificăm valorile, bineînțeles fiind implementate în cazuri particulare. În cercetarea noastră, ne-am propus să validăm un sistem de valori în opinia profesorilor antrenați la cursurile de formare continuă în cadrul Institutului de Științe ale Educației. Este știut faptul că curriculumul, în structura sa, conține valori, însă acestea urmează a fi accentuate în cadrul fiecărei discipline. În cadrul cursurilor de formare continuă este accentuată în permanență dimensiunea specialității. Însă este foarte important a atrage atenția profesorului că curriculumul posedă anumite valori, cum ar fi idealul educațional, scop, obiective etc. Profesorul cunoaște mai puțin că aceste componente sunt valori curriculare. Sunt prezente și componentele de conținut (materii de studiu și formare) sau pot fi numite valori conținutale. Noi am elaborat un chestionar alcătuit din 7 întrebări la care profesorii au încercat să răspundă, încercând să evaluăm răspunsurile respective. Chestionarul a fost aplicat pe un eșantion de 119 profesori în perioada 13.04.10–30.04.10, la 5 grupe: profesori de istorie, biologie, limba franceză, limba și literatura română în școala națională și limba și literatura română în școala alolingvă.

Prima întrebare: Explicați, în cuvinte proprii, ce înțelegeți prin cuvântul *valoare educațională*? Din 119 profesori au răspuns 107 profesori (89,91%). Unii profesori au avut următoarele răspunsuri: *valoarea educațională* este un sistem de achiziții personale care îl vor face pe elev să fie Om, adică să posede bagajul necesar de cunoștințe; valoarea care îl determină pe elev să deosebească binele de rău, frumosul de urât; înseamnă verticalitate, onestitate; altoirea calităților pozitive persoanelor; înseamnă ceea ce este important în formarea unei personalități; înseamnă formarea unor cetățeni; este atitudinea profesorului față de dezvoltarea calităților morale; se constituie din valorile general-umane, naționale și stau la baza procesului educațional, determinând și direcțiile în educație; înseamnă respectul elevilor pentru profesori, părinți, înseamnă cultură națională.

În viziunea noastră, valoare înseamnă posedarea unui sistem de achiziții profesionale, psihopedagogice și psihosociale, ce stau la baza formării și dezvoltării unei personalități, aplicate în situații concrete și valorificate în cazuri particulare.

Bineînțeles, au fost și unele răspunsuri evazive, dar, totuși, am observat că profesorii au avut o atitudine pozitivă față de această întrebare și au încercat să-și exprime viziunea lor. Sunt și profesori care nu au răspuns – 12 (10,08%).

Întrebarea a doua: Numiți valorile general-umane și naționale care credeți că trebuie să stea la baza educației? Din 119 profesori – 23 profesori (19,32%) au răspuns corect, enumerând valorile general-umane: Adevărul, Binele, Frumosul, Dreptatea, Libertatea; 2 profesori nu au răspuns (1,68%), ceilalți au răspuns, dar nu au respectat cerința, au scris ceva, au enumerat unele valori, dar nu sunt valori general-umane. În ceea ce privește enumerarea *valorilor naționale*, din 119 profesori corect au răspuns 57 profesori (47,89%), 4 profesori nu au răspuns (3,36%), iar 58 profesori au enumerat valori, dar nu pe cele naționale (48,73%).

Din prelucrarea răspunsurilor la această întrebare, observăm că profesorii nu au stabilită o clasificare a valorilor general-umane, cât și naționale, dar și faptul că de multe ori enumeră alte valori decât cele general-

umane și naționale. În categoria valorilor naționale sunt incluse: obiceiuri, tradiții, demnitate națională, educația conștiinței naționale, cultura națională.

Dacă la valorile naționale profesorii s-au descurcat cât de cât, atunci când vorbim despre valorile general-umane, situația nu este chiar bună. Valorile general-umane sunt plasate în curriculumul pentru fiecare disciplină, însă realitatea denotă că aceste valori ar trebui plasate și în cadrul orelor și accentuate ca fiind fundamentale pentru baza educației umane, cât și a disciplinei pe care o predăm. Considerăm că valorile general-umane ar fi bine să le plasăm în cadrul fiecărui capitol și chiar a fiecărei teme. Observăm în chestionare că profesorii nu cunosc acest tip de valori, ceea ce ne determină să concluzionăm că ar fi bine includerea acestora în cadrul cursurilor de formare continuă.

O altă întrebare solicită de la profesori să enumere valorile de bază pe care cred că le promovează disciplina pe care o predau și să indice disciplina.

Profesorii menționează mai mult valori generale, însă nu menționează valori curriculare la disciplina pe care o predau. De asemenea, o parte dintre profesori menționează valori, însă nu pot să le clasifice după categorii. Se observă că, totuși, sunt profesori care menționează valoarea *colaborarea cu alte discipline*, or, în ultimul timp, se accentuează *integralizarea cunoștințelor*, apariția disciplinelor integralizate. Vorbind la acest subiect, remarcăm faptul că profesorii au o reacție de repulsie când aud prima dată despre discipline integralizate, sunt revoltați, dar situația demonstrează necesitatea integralizării cunoștințelor și acest fapt îl deducem din răspunsurile lor.

Profesorii consideră că este o valoare legătura dintre aspectele teoretic și practic și este necesar a găsi suportul practic pentru fiecare concept teoretic propus de curriculum la o disciplină sau alta. Se observă o îndreptare spre valorile „noilor educații”: educația ecologică, educația pentru mediu, educația pentru sănătate, educarea culturii sănătății. La modul general sunt numite valorile general-umane, naționale, morale, sociale, dar nu se enumeră concret valorile acestor categorii de valori. Modalitățile de introducere a „noilor educații” pot fi: prin introducerea de noi discipline centrate pe un anumit tip de educație; prin crearea de module specifice în cadrul disciplinelor tradiționale; prin infuziunea cu mesaje ce țin de noile conținuturi în disciplinele „clasice” [1, p.55,]. „Noile educații” se caracterizează prin conținuturi specifice, își propun colaborare, promovare a unui dialog între participanții unei activități, formarea unei personalități integrale, capabilă și necesară cerințelor societății actuale. De asemenea, profesorii accentuează necesitatea „noilor educații” și din motivul că aceștia conștientizează că au anumite drepturi, obligațiuni în societatea noastră. Un alt argument ar fi că profesorii văd, simt discriminare, inegalitate între oameni și ar dori respectul, colaborarea și comunicarea între aceștia. Colaborare înseamnă gestionare corectă și adecvată a anumitei informații, înseamnă formarea/dezvoltarea competențelor de a comunica cu semenii.

Profesorilor le este greu să-și expună punctul lor de vedere, mult mai ușor fiindu-le să aprecieze informația oferită cu anumite calificative.

Întrebarea a patra: Apreciați fiecare din categoriile de valori prezentate mai jos necesare de educat în școală, utilizând unul din calificativele următoare: foarte mult, mult, puțin (tab.1):

a) intelectuale	d) fizice
b) estetice	e) tehnologice
c) morale	f) sociale

Tabelul 1

Foarte mult	Mult	Puțin
Valori morale – 88 prof.	Valori fizice – 76 prof.	Valori tehnologice – 35 prof.
Valori intelectuale – 72 prof.	Valori estetice – 68 prof.	Valori fizice – 22 prof.
Valori sociale – 50 prof.	Valori tehnologice – 68 prof.	Valori intelectuale – 8 prof.
Valori estetice – 41 prof.	Valori sociale – 64 prof.	Valori estetice – 8 prof.
Valori fizice – 20 prof.	Valori intelectuale – 38 prof.	Valori sociale – 4 prof.
Valori tehnologice – 11 prof.	Valori morale – 29 prof.	Valori morale – 1 prof.

Au fost și profesori care nu au răspuns: pentru valorile estetice – 2 persoane, valorile morale – 1 persoană, valorile fizice – 1 persoană, valorile tehnologice – 5 persoane, valorile sociale – 1 persoană.

Profesorii apreciază cu calificativul *foarte mult* valorile morale – (88 profesori (73,94%) din 119 profesori, apoi urmează valorile intelectuale – 72 profesori (60,50%) din 119 profesori, pe poziția a treia

urmează valorile sociale – 50 profesori (42,01%). Puțini profesori acordă calificativul *foarte mult* valorilor tehnologice – 11 profesori (9,24%), ceea ce demonstrează că este necesar a acorda o atenție mai mare aplicabilității informației. Observăm că același fapt se atestă la calificativul *puțin* pentru valorile tehnologice. Cei mai mulți respondenți au acordat calificativul *puțin* – 35 profesori (28%). Profesorii conștientizează că la baza formării personalității se află educația morală, de aceea acordă punctajul cel mai mare. Valorile morale pot fi formate în cadrul tuturor disciplinelor existente în învățământul preuniversitar. Unii cercetători disting anumite etape în formarea valorilor morale, în dependență de particularitățile de vârstă și de componentele comportamentului etic: formarea unor obișnuințe morale elementare, trezirea conștiinței morale, cultivarea convingerilor morale, stimularea comportamentelor afective, formarea atitudinilor etice, structurarea unor valori și a idealului moral [1, p.67]. Promovarea valorilor morale este necesară a fi realizată în baza unor conținuturi, idei etc. De aceea, profesorii conștientizează că alături de valorile morale sunt prezente valorile intelectuale, care sunt promovate în cadrul educației intelectuale. Orice persoană are nevoie de un „bagaj informațional de bază”, de „dezvoltarea capacităților de cunoaștere”, de „formarea unor interese de cunoaștere” etc. și toate acestea pot fi realizate în cadrul educației intelectuale prin promovarea valorilor respective. A avea o morală bine formată înseamnă a dispune de o rațiune, de o gândire, înseamnă a gestiona cunoștințele, a le selecta pe cele pozitive pentru a forma atitudinii corespunzătoare, ceea ce conduce deja la promovarea valorilor morale. Toate tipurile de valori sunt promovate într-o societate, axându-se pe anumite legi nescrise, de aceea, probabil, profesorii au situat pe poziția a treia valorile sociale. Societatea este acel mediu care oferă posibilitatea de a combina existența valorilor. Vorbind despre valorile estetice, menționăm că acestea pot fi formate nu numai prin intermediul disciplinelor de profil, dar și în cadrul unor activități instructiv-educative. De aceea, este prezentă specializarea unor cadre didactice pentru promovarea valorilor estetice. Frumosul este considerat un mijloc care vizează realizarea valorilor morale, intelectuale, sociale, fizice și tehnologice, acestea fiind într-o permanentă interacțiune. Valorile tehnologice și valorile fizice sunt pe ultimele poziții în viziunea profesorilor. Acest fapt înseamnă insuficiența cunoașterii aplicative a diverselor activități. Este necesară înțelegerea, cunoașterea și stăpânirea tehnicii și a produselor tehnologice pentru promovarea acestor valori. Este necesară cunoașterea specificității diverselor meserii și accentuarea dimensiunii practice de ordin tehnologic. În cazul meseriei de profesor, este prezentă îmbinarea activității teoretice și a celei aplicative, utilizarea mijloacelor tehnice, a tehnologiilor informaționale și de comunicare, realizarea obiectivelor cognitive, afective și psihomotorii.

Este regretabil faptul că valorile fizice se află ultimele după aprecierea profesorilor. În societatea de astăzi, când vorbim despre „noile educații”, precum educația pentru sănătate, educația pentru mediul ecologic, valorile fizice au o asemenea apreciere. Notăm că trebuie accentuate activitățile instructiv-educative care promovează valorile fizice: ora de educație fizică, gimnastica de înviorare, cercurile sportive, activitățile sportiv-turistice din timpul liber, alte activități sportive de performanță.

Toate aceste valori pot fi promovate, mai ales, în cadrul educației nonformale, de aceea nu trebuie neglijate activitățile extrașcolare. Cunoaștem că realizarea unor astfel de activități necesită timp personal și statul ar trebui să țină cont de aceasta pentru a acorda o remunerare corespunzătoare.

La *subiectul cinci*: Enumerați ce valori individuale și colective credeți că trebuie cultivate în cadrul orelor de dirigenție, profesorii chestionați au răspuns în felul următor: pentru *valorile individuale* au menționat: demnitate, onestitate, curaj, inventivitate etc., pentru *valorile colective* au enumerat: civismul, patriotismul, toleranța, deschiderea spre alții, altruismul etc. Marea majoritate a profesorilor au răspuns (111 profesori din 119 profesori), însă sunt și profesori care nu au răspuns (8 profesori). De multe ori nu este trasată clar noțiunea de valoare individuală și valoare colectivă; valorile individuale sunt numite și valori colective, și invers. De exemplu, toleranța este mai mult o valoare colectivă, însă uneori profesorii o numesc și la categoria valorilor individuale. Același fapt îl întâlnim și la valorile general-umane, care apar enumerate atât la valorile individuale, cât și colective. De asemenea, observăm că unii profesori nu deosebesc laturile educației (dimensiunile educației) de valorile individuale și colective, enumerând valori estetice, fizice, intelectuale, sociale, tehnologice la categoria valorilor individuale și colective.

Întrebarea a șasea: Evidențiați, prin subliniere, care dintre laturile educației credeți că se realizează preponderent astăzi în școală – instructivă sau educativă? Ce ar trebui de făcut, în opinia Dvs.? Din 119 profesori, 103 au răspuns că astăzi în școală se realizează mai mult latura instructivă, doar 24 profesori au menționat preponderent latura educativă; 21 profesori au subliniat una dintre laturi, însă nu și-au expus

opinia ce ar trebui de făcut. Atunci când vorbim despre dirigenție, apar mai multe întrebări: Cum este format un diriginte din perspectivă teoretică și practică? Care este legătura dintre cele două aspecte: teoretic și practic? Ce competențe necesită formarea unui diriginte? În ce măsură nivelul pregătirii psihopedagogice a dirigintelui corespunde situației reale? Cum poate fi optimizată formarea continuă privind dirigenția? etc.

Printre răspunsurile profesorilor menționăm: remunerarea dirigintelui conform cerințelor ce stau în fața lui; posibilitatea dirigintelui de a dispune de timp pentru a se ocupa cu copiii, de a-i vedea în diverse situații; introducerea unei discipline speciale ce s-ar ocupa de educație în general; rolul familiei în formarea elevului; includerea părinților în diverse activități extrașcolare și responsabilitatea acestora pentru educația moral-spirituală a copiilor proprii; organizarea diverselor cercuri de dansuri; promovarea turismului; stimularea diriginților de clasă; prezența funcției de diriginte separată de cea de profesor; conferirea gradelor didactice la diriginți; editarea mai multor ghiduri referitoare la promovarea valorilor educaționale; responsabilitatea Guvernului pentru educația elevilor, nu numai a diriginților; acordarea unei atenții sporite conținuturilor curriculare ce vizează etica cetățeanului contemporan; întrunirea elevilor în grupuri educaționale, ținând cont de vârstă; pedagogizarea părinților; formarea competențelor și nu doar a cunoștințelor științifice; lupta cu migrația; grila de emisie TV; definirea, la nivel de stat a statutului de diriginte. Conținuturile orelor de dirigenție promovează întotdeauna o multitudine de valori: intelectuale, morale, sociale etc., toate având un scop preponderent moral și vizează obiective pedagogice afective. Dezvoltarea valorilor educaționale implică organizarea, planificarea și realizarea conținuturilor în context deschis. Conținuturile orelor de dirigenție sunt deschise spre experiența de viață a elevilor, spre specificul zonei și al comunității, spre „noile educații” etc. Un rol important în realizarea dirigenției îl constituie timpul liber. De aceea, este necesară organizarea pedagogică a timpului liber, unde pot fi organizate diverse activități promovând valorile educaționale.

Subiectul al șaptelea a cerut ierarhizarea claselor de valori morale, sociale și curriculare după importanța pe care o acordă, notând în dreptul fiecărei valori o cifră, utilizând scala de la 1 la 5 (tab.2).

Tabelul 2

Valori educaționale stabilite

Valori morale	Valori sociale	Valori curriculare
<ol style="list-style-type: none"> 1. Adevărul 2. Binele 3. Buna creștere 4. Bunătatea 5. Chibzuința 6. Conștiința 7. Credința 8. Cumsecădenia 9. Dragostea 10. Înțelepciunea 11. Modestia 12. Omenia 13. Ospitalitatea 14. Politețea 15. Respectul 16. Cinstea /onestitatea 17. Perseverența 18. Hărnicia 19. Curajul 20. Judecata înțeleaptă 21. Altruismul 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Educația 2. Munca 3. Datoria 4. Binefacerea 5. Egalitatea 6. Nondiscriminarea 7. Demnitatea 8. Disciplina 9. Prietenia 10. Solidaritatea 11. Responsabilitatea 12. Libertatea 13. Comunitatea națională/ etnică 14. Dialogul intercultural 15. Comunitatea religioasă 16. Activismul social 17. Cultura națională 18. Colaborarea 19. Toleranța 20. Cultura civică 21. Autorealizarea umană 22. Timpul liber 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Cunoștințe 2. Atitudini (emoții și sentimente, opinii, convingeri, idealuri, acte volitive, aprecieri și autoaprecieri) 3. Competențe: <ul style="list-style-type: none"> – comunicare în limba maternă – comunicare în limbile străine – competențe în matematică – competențe elementare în științe și tehnologie – competențe în utilizarea noilor tehnologii informaționale și de comunicație – competențe de a învăța să înveți – competențe de relaționare interpersonală – competență interculturală – competențe civice – spirit de inițiativă și antreprenoriat – sensibilizare culturală și exprimare artistică – conștiință culturală – conștiință națională – identitate națională – competența de gândire critică – competența axiologică (aprecierea corectă a valorilor) – conștiință lingvistică

Marea majoritate a profesorilor acordă un punctaj mare (3, 4, 5) tuturor celor trei categorii de valori și chiar fiecărei componente dintre categoriile valorilor, ceea ce demonstrează o apreciere și o necesitate foarte mare de a fi studiate valorile în învățământul preuniversitar.

S.Cristea consideră că însuși noțiunea *curriculum* reprezintă „una dintre cele mai importante valori ale educației, valoare dată de capacitatea sa de a realiza rolul de instrument principal general de proiectare, instruire și formare a celor educați” [4, p.105-106].

În concluzie menționăm:

- este necesară promovarea și implementarea valorilor în cadrul fiecărei discipline, nu doar în cadrul cursurilor de formare continuă, ci și în cadrul seminarelor organizate de direcțiile raionale de învățământ;
- este necesară integralizarea cunoștințelor dintre diferite discipline și formarea competențelor integralizate în timpul educației formale, nonformale și informale;
- este necesară divizarea clară a valorilor pe categorii și corelarea acestora în plan factual.

Referințe:

1. Cucoș C. Pedagogie. Ediția a II-a revăzută și adăugită. - Iași: Collegium, Polirom, 2006. - 464 p.
2. Pâslaru Vl. Principiul pozitiv al educației. Studii și eseuri pedagogice. - Chișinău: Editura Civitas, 2003. - 320 p.
3. Vicol N. Valori psihopedagogice și psiholingvistice ale comunicării interpersonale. - Chișinău: Univers Pedagogic, 2007. - 140 p.
4. Cristea S. Dicționar de pedagogie. - Chișinău: Grupul Editorial Litera Educational, 2002. - 397 p.

Prezentat la 09.06.2010